

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

КУРИЛО ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА

УДК 342.95:35.077.2:347.961

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
В СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук

Чижмарь Катерина Іванівна,

Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України,
директор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Мінка Тетяна Павлівна,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

кандидат юридичних наук

Шруб Інна Володимирівна,

Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри адміністративної діяльності

Захист відбудеться «___» _____ 2017 р. о «__» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «___» _____ 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К.М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розбудова сучасної правової держави вимагає докорінного реформування усіх сфер економічного, політичного та суспільного життя, яке неможливе без активізації процесів євроінтеграції, впровадження сучасних демократичних принципів європейської моделі побудови суспільства, утворення міцної та стабільної інституційної системи охорони й захисту прав і законних інтересів громадян, а також забезпечення чіткого і злагодженого функціонування усіх без винятку правових інститутів. Одним із них є нотаріат, який на сьогодні по праву визнається основоположною складовою економічної структури будь-якої цивілізованої держави, а також специфічним правозахисним інститутом державної гарантії дотримання законності прав і законних інтересів громадян.

З часу проголошення незалежності України триває процес еволюційно послідовного удосконалення сфери надання нотаріальних послуг. Нотаріат сьогодні – це повноцінний самостійно-значущий публічно-правовий інститут, що виконує цілу низку правозахисних і правозастосовних функцій. Він не лише забезпечує захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, але також створює умови для стабільного цивільного обороту, мінімізує навантаження на судову систему завдяки зменшенню кількості цивільно-правових спорів, підвищує рівень правової освіти населення тощо. Складність завдань, які покладаються на нотаріусів, важливість та юридична значимість вчинюваних ними нотаріальних дій обумовлюють підвищені вимоги до рівня їх професійної компетентності, а також вимагають від них дотримуватись високих морально-етичних принципів та установок, достатніх для забезпечення як особистого авторитету, так і довіри до інституту нотаріату в цілому.

Нотаріус має бути взірцем чесності та порядності, бути гарантом законності та легітимності. Однак, останніми роками процес надання нотаріальних послуг усе частіше супроводжується порушеннями прав і законних інтересів громадян. При цьому в загальній структурі таких порушень відмічається тенденція до збільшення частки тих, що вчинені з корисливих мотивів і спрямовані на отримання неправомірної вигоди чи задоволення особистих потреб. Зазначена обставина призвела до перегляду системи суб'єктів, на яких поширюються антикорупційні обмеження та заборони, включення до неї нотаріусів, а також віднесення їх до переліку суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією.

Водночас, такий крок, незважаючи на його прогресивний характер і схвальну оцінку вітчизняними і зарубіжними експертами, не приніс очікуваних результатів. Деякою мірою це можна пояснити і недостатньо ефективною роботою спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, і високим рівнем корумпованості судової системи, і недоліками та прогалинами чинного законодавства тощо. Однак, в якості однієї з основних причин у даному випадку необхідно розглядати невідповідність повноважень, якими законодавець наділив нотаріуса, тим обов'язкам, які він повинен виконувати, а також тим антикорупційним обмеженням і заборонам, яких він має дотримуватись.

На відміну від корупції в органах державного управління, корупція в нотаріаті має одну специфічну особливість: вона може бути практично повністю ліквідована, оскільки в її основі лежать, переважно, суб'єктивні чинники, такі як низький рівень правової свідомості та правової культури нотаріусів, недостатній професійний рівень, прагнення до незаконного збагачення тощо. У зв'язку з цим, формуючи стратегію протидії корупції в нотаріаті, за основу необхідно брати саме ті механізми, які спрямовані на ліквідацію детермінант суб'єктивного порядку. І основне місце серед них відводиться інституту адміністративної відповідальності нотаріуса за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Викладене вище обумовлює необхідність і практичну значимість проведення ґрунтовного наукового аналізу механізму протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг в розрізі його сприйняття як об'єкта саме адміністративно-правового регулювання. Водночас маємо констатувати, що даний напрям антикорупційної діяльності сьогодні залишається практично не дослідженим. Цьому сприяє і усталений стереотип щодо другорядної ролі інституту адміністративної відповідальності в превентивному антикорупційному механізмі, і численні прогалини та суперечності законодавчого регулювання процедури розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, і низька ефективність накладених за такі порушення санкцій. Як наслідок, спеціально уповноважені органи у сфері протидії корупції не проявляють належної активності щодо здійснення контролю за дотриманням нотаріусами передбачених Законом України «Про запобігання корупції» превентивних антикорупційних обмежень і заборон, а також не вживають належних заходів реагування на виявлені порушення.

Теоретичну базу дослідження складають праці вітчизняних науковців, у яких висвітлюються загальні питання адміністративної відповідальності (В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.В. Галуцько, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, О.Ю. Дрозд, Р.А. Калюжний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Т.П. Мінка, В.І. Олефір), підстави та порядок реалізації превентивних антикорупційних механізмів (С.М. Алфьоров, М.Д. Данчук, Д.І. Йосифович, О.М. Охотнікова, Т.П. Попченко, О.Я. Прохоренко, С.С. Серьогін, О.В. Старцев, О.В. Ткаченко, І.В. Шруб), а також специфіка адміністративно-правового статусу нотаріуса (В.В. Баранкова, Л.Є. Єфіменко, В.В. Клемпарська, В.В. Комаров, І.В. Левченко, М.В. Саламатова, І.В. Тарасова, В.М. Черниш, К.І. Чижмар, Л.Е. Ясінська).

Викладені обставини свідчать про актуальність обраної теми дослідження, а також про її практичну значимість для удосконалення адміністративно-правових засад протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження належить до числа пріоритетних у галузі удосконалення функціонування інституту нотаріату в цілому, а також підвищення ефективності адміністративно-правових засад протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг. Зміст та основні положення роботи відповідають Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої на засіданні президії НАПрН України 3 березня 2016 р., а також

спрямовані на реалізацію Концепції реформування органів нотаріату, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3290/5, Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 і планів науково-дослідницьких робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення розвитку підприємництва та органів місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації № 0115U005255) та «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації № 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу сучасних досягнень юридичної науки, узагальнення положень чинного законодавства та практики його застосування визначити та комплексно дослідити адміністративно-правовий механізм протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг і на цій основі сформулювати теоретичні висновки та науково обґрунтовані пропозиції щодо підвищення його ефективності.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких *завдань*:

- дослідити поняття, ознаки та основні причини поширення корупції у сфері надання нотаріальних послуг;
- проаналізувати основні форми корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності та визначити її вплив на розвиток нотаріальної системи;
- розкрити особливості адміністративної відповідальності нотаріусів як засобу протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні;
- охарактеризувати особливості притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією;
- з'ясувати специфіку адміністративно-правового статусу нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією;
- визначити основні проблеми, що виникають під час притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків;
- проаналізувати особливості адміністративної відповідальності нотаріусів за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- визначити перспективні напрями підвищення ефективності превентивних антикорупційних механізмів у сфері здійснення нотаріальної діяльності.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються у процесі реалізації превентивних антикорупційних механізмів у сфері надання нотаріальних послуг.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність як загальнонаукових, так і спеціальних методів і прийомів наукового пізнання. Так, *діалектичний* метод дозволив проаналізувати процес формування адміністративно-правового механізму протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг (розділ 1),

з ясувати детермінанти, які обумовлюють необхідність поширення на нотаріусів окремих антикорупційних обмежень і заборон (підрозділ 1.2, розділ 3), а також розкрити потенціал інституту адміністративної відповідальності як одного з основних елементів антикорупційного механізму (підрозділ 1.3, розділ 2). Метод *аналізу та синтезу* дозволив поглибити понятійний апарат (розділи 1–3), а метод *системного аналізу* – комплексно проаналізувати положення антикорупційного законодавства та практику його застосування (підрозділи 1.1, 1.3, 3.1). *Системний підхід* дозволив нам визначити місце адміністративної відповідальності нотаріусів в системі заходів юридичної відповідальності (підрозділ 1.3), проаналізувати елементи юридичного складу адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які вчинені нотаріусами (підрозділ 2.1), а також з'ясувати особливості адміністративно-правового статусу нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за такі проступки (підрозділ 2.2). *Логіко-семантичний* метод використовувався з метою побудови відповідних дефініційних конструкцій і поглиблення понятійно-категоріального апарату (розділи 1–3). Використання *історичного методу* дозволило розкрити генезис розвитку адміністративної відповідальності нотаріусів за порушення антикорупційного законодавства (підрозділи 1.1, 1.2), а також простежити еволюцію нормативно-правового регулювання окремих антикорупційних механізмів (розділ 3). *Порівняльно-правовий* метод використовувався під час відмежування адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією, від інших різновидів юридичної відповідальності (підрозділ 1.3), а також при розмежуванні різноманітних суміжних наукових категорій (підрозділи 3.1, 3.2). *Теоретико-прогностичний* метод використовувався під час аналізу наукових підходів до розуміння окремих елементів адміністративно-правового статусу нотаріуса, як суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією (розділ 2), а також під час обґрунтування доцільності розширення адміністративно-правового механізму протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг за рахунок включення до нього додаткових обмежень і заборон (підрозділ 3.3). За допомогою методів *класифікації та групування* було обґрунтовано авторський підхід до класифікації основних причин, наслідків і форм поширення корупції у сфері надання нотаріальних послуг (підрозділи 1.1, 1.2), проаналізовано види відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією (підрозділ 1.3), а також більш детально досліджено специфічні риси адміністративної відповідальності нотаріусів за вказані проступки (розділи 2, 3). Метод *документального аналізу*, у поєднанні з *моделюванням та прогнозуванням*, використовувались під час тлумачення законодавчих положень, які визначають порядок реалізації превентивних антикорупційних механізмів у сфері надання нотаріальних послуг, з метою виявлення їх недоліків, прогалин і суперечностей, а також розробки рекомендацій, спрямованих на підвищення їх ефективності (розділи 2, 3). *Соціологічні та статистичні* методи використовувались під час збору, обробки та узагальнення емпіричного матеріалу (розділи 1–3).

Нормативну та емпіричну базу дослідження становлять положення КУпАП, ККУ, ЦКУ, Законів України «Про запобігання корупції», «Про нотаріат», інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють порядок реалізації

антикорупційних механізмів у сфері здійснення нотаріальної діяльності, узагальнення практики судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, публікації в періодичних виданнях, статистичні дані, аналітичні довідки, а також результати проведеного анкетування 300 представників нотаріального корпусу та 500 громадян, які звертались за наданням нотаріальних послуг.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за своїм характером і змістом дисертація є першим у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексним монографічним дослідженням, у якому з урахуванням положень чинного законодавства та правозастосовної практики здійснено системний аналіз адміністративно-правових засад протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні, визначено їх недоліки, а також обґрунтовано шляхи їх усунення. Безпосередній внесок у наукову розробку адміністративно-правового механізму протидії корупції в нотаріаті полягає в обґрунтуванні концептуальних положень, висновків та пропозицій, що характеризуються науковою новизною і мають важливе теоретичне та практичне значення, а саме:

вперше:

– визначено та систематизовано основні причини існування корупції у сфері надання нотаріальних послуг, її характерні риси, а також форми вираження, що відіграють важливе значення під час визначення меж і напрямів реалізації превентивних антикорупційних механізмів у цій сфері;

– з метою конкретизації законодавчих норм, які регулюють адміністративно-правовий статус нотаріуса в частині визначення меж його юридичної відповідальності, обґрунтовано необхідність внесення змін до Закону України «Про нотаріат» і доповнення його окремою статтею, що визначає підстави та порядок притягнення нотаріусів до кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності;

– з метою розширення профілактичного потенціалу такого антикорупційного заходу, як обмеження щодо одержання подарунків, а також підвищення ефективності його застосування в сфері здійснення нотаріальної діяльності, обґрунтовано необхідність внесення низки змін і доповнень до ст. 172⁵ КУпАП, а також до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції»;

– з метою підвищення ефективності законодавчих норм, які встановлюють порядок урегулювання конфлікту інтересів у сфері надання нотаріальних послуг, обґрунтовано необхідність: 1) внесення доповнень до Правил професійної етики нотаріусів; 2) затвердження «Порядку здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів у сфері надання нотаріальних послуг»; 3) створення комісій з етики та врегулювання конфлікту інтересів; 4) внесення низки змін і доповнень до ст. 172⁷ КУпАП, а також до ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції»;

– з метою реалізації принципу співрозмірності можливостей (повноважень) нотаріуса та його відповідальності під час побудови адміністративно-правового механізму протидії корупції в нотаріальній системі, обґрунтовано необхідність розширення меж адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією, зокрема, шляхом встановлення адміністративної відповідальності за порушення нотаріусами обмежень щодо сумісництва та суміщення

з іншими видами діяльності, а також за незаконне використання нотаріусом інформації, що стала йому відома у зв'язку з виконанням службових повноважень;

удосконалено:

– класифікацію негативних наслідків корумпованості нотаріату, які, залежно від їх характеру, об'єднано в шість груп: 1) політичні; 2) економічні, 3) управлінські, 4) правові, 5) соціальні, 6) морально-психологічні;

– визначення таких дефініцій, як «адміністративна відповідальність нотаріуса за правопорушення, пов'язане з корупцією», «адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, вчинене нотаріусом», «подарунки, що відповідають загально визнаним уявленням про гостинність»;

– класифікацію адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які, залежно від родового об'єкта посягання, об'єднано в чотири групи: 1) пов'язані з порушенням встановлених антикорупційним законодавством обмежень і заборон; 2) пов'язані з порушенням встановлених антикорупційним законодавством вимог; 3) пов'язані з порушенням встановленого порядку використання інформації; 4) пов'язані з невжиттям заходів у разі виявлення корупційного правопорушення;

дістало подальшого розвитку:

– дослідження загальних ознак юридичної відповідальності, а також загальних і спеціальних ознак адміністративної відповідальності нотаріуса за правопорушення, пов'язані з корупцією;

– аналіз поняття, меж, мети та специфічних ознак процесу кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинених нотаріусом;

– з'ясування сутності та змісту загального, родового та безпосереднього об'єкта адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинених нотаріусами;

– дослідження специфічних особливостей адміністративно-правового статусу нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією;

– обґрунтування необхідності закріплення «обмеженої» адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією;

– положення про необхідність законодавчої уніфікації адміністративно-правового статусу державного та приватного нотаріуса;

– критерії розмежування таких юридичних категорій, як: 1) «неправомірна вигода» та «подарунок»; 2) «подарунок, як предмет правопорушення, пов'язаного з корупцією» та «подарунок, як предмет договору дарування»; 3) «конфлікт інтересів», «реальний конфлікт інтересів» та «потенційний конфлікт інтересів»;

– дослідження основних параметрів подарунків, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність;

– дослідження ключових сфер діяльності нотаріуса, у яких з найбільшою ймовірністю можна очікувати виникнення конфлікту інтересів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень дисертанта. Ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і

використані лише для підкріплення позицій здобувача або відповідної наукової полеміки.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені в дисертації узагальнення, висновки і пропозиції мають як теоретичне, так і прикладне значення, оскільки містять не лише концептуальні засади осмислення наукової проблеми протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг, але також і практичні рекомендації з удосконалення антикорупційного законодавства та практики його застосування. Зокрема, вони використовуються:

- у *правотворчості* – при підготовці й прийнятті законодавчих та інших нормативних актів, спрямованих на протидію корупції у сфері надання нотаріальних послуг, а також при внесенні змін до КУпАП, Законів України «Про нотаріат», «Про запобігання корупції» (довідка Науково-дослідного інституту публічного права);

- у *науково-дослідній сфері* – для поглиблення теорії адміністративного права і процесу, зокрема при дослідженні проблем, що виникають у зв'язку з порушенням нотаріусом антикорупційного законодавства, а також при проведенні комплексного аналізу адміністративно-правових засад протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності (акти впровадження Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» та Науково-дослідного інституту публічного права);

- у *сфері правозастосування* – для забезпечення єдності та одноманітності застосування положень антикорупційного та адміністративно-деліктного законодавства під час притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією;

- у *навчальному процесі* – при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, удосконалення вже існуючих та розробки нових програм і планів підготовки та підвищення кваліфікації нотаріусів, а також під час викладання таких дисциплін, як «Адміністративне право», «Нотаріат», «Публічне адміністрування», «Антикорупційне законодавство та його застосування в Україні», «Адміністративна відповідальність», «Публічна служба» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми у цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені на таких науково-практичних конференціях: Актуальні питання правової теорії та юридичної практики (м. Одеса, 12–13 серп. 2016 р.); Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування (м. Запоріжжя, 28–29 жовт. 2016 р.); Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи (м. Київ, 10–11 берез. 2017 р.); Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку (м. Запоріжжя, 24–25 лют. 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (183 найменування на 19 сторінках) та додатків. Загальний обсяг роботи – 265 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, розкривається зміст і стан наукового опрацювання проблеми, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методологічна, емпірична та теоретична основа дослідження, наукова новизна, практичне і теоретичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про їх апробацію.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правових засад протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких висвітлюються загальнотеоретичні та методологічні підходи до розуміння корупції в нотаріаті, а також до характеристики інституту адміністративної відповідальності як одного з основних елементів механізму її протидії.

У *підрозділі 1.1. «Корупція в нотаріаті: поняття, ознаки та основні причини поширення»* досліджено передумови поширення антикорупційних обмежень та заборон на сферу здійснення нотаріальної діяльності, а також проаналізовано генезис розвитку наукових поглядів та адміністративно-правового регулювання протидії корупції в цій сфері. З метою отримання об'єктивного уявлення про масштаби, рівень та основні наслідки корупції в органах нотаріату, проведено порівняльно-правове дослідження емпіричного матеріалу: статистичних даних, аналітичних довідок, публікацій в ЗМІ, а також результатів власного соціологічного опитування, в якому взяли участь як представники нотаріату, такі пересічні громадяни, які безпосередньо звертались за отриманням нотаріальних послуг.

Визначено детермінанти, які обумовлюють поширеність корупції у сфері надання нотаріальних послуг. В залежності від їх характеру та змісту, вони поділяються на 10 груп: 1) сприйняття громадянами і представниками нотаріального корпусу корупції в нотаріальній системі як невід'ємної складової процесу отримання нотаріальних послуг; 2) формальний характер та низька ефективність більшості антикорупційних заходів, які передбачені чинним законодавством; 3) сприяння поширенню корупції в нотаріальній системі шляхом надання (пропозиції) неправомірної вигоди чи використання особистих зв'язків під час отримання нотаріальних послуг; 4) недоліки діяльності органів, на які, згідно чинного законодавства, покладаються повноваження з протидії корупції; 5) низький рівень професійної етики нотаріусів та їх прагнення до незаконного особистого збагачення; 6) незнання громадянами та представниками нотаріального корпусу вимог антикорупційного законодавства; 7) переконаність у неможливості притягнення нотаріусів до відповідальності за порушення антикорупційного законодавства; 8) високий рівень бюрократії та тяганини під час отримання нотаріальних послуг; 9) низький рівень заробітної плати та матеріально-технічного забезпечення нотаріусів; 10) наділення суб'єктів, які надають нотаріальні послуги, різним обсягом повноважень.

Підрозділ 1.2. «Форми корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності та її вплив на розвиток нотаріальної системи» присвячено визначенню характеру та специфічних особливостей корупції в нотаріаті, що є основною передумовою

формування адміністративно-правового механізму її протидії.

Визначено ознаки, які дозволяють отримати загальне уявлення про рівень, масштаби та особливості поширення корупції в нотаріаті. Зокрема, доведено, що корупція в нотаріаті характеризується високим рівнем латентності; тісно пов'язана із високим рівнем правового нігілізму учасників нотаріального процесу; має системний характер; характеризується круговою порукою; має похідний характер.

З метою визначення загрози, яку несуть у собі вчинені нотаріусами корупційні делікти, проаналізовано наукові публікації, висновки міжнародних експертів, а також результати власного соціологічного опитування. На їх основі визначено перелік негативних наслідків корумпованості нотаріату, охарактеризовано основні форми вираження корупції у сфері надання нотаріальних послуг, а також обґрунтовано найбільш оптимальні способи її подолання.

Зазначено, що на відміну від корупції в органах державного управління, корупція в нотаріаті має одну специфічну особливість: вона може бути практично повністю ліквідована, оскільки в її основі лежать суб'єктивні фактори, зокрема, рівень правової свідомості та правової культури нотаріусів, а також їх загальний професійний рівень. У зв'язку з цим, наголошується, що при формуванні стратегії протидії корупції в нотаріаті, за основу необхідно брати саме ті механізми, які спрямовані на ліквідацію детермінант суб'єктивного порядку і основне місце в переліку таких механізмів має відводитись інституту адміністративної відповідальності нотаріуса за правопорушення, пов'язані з корупцією.

У підрозділі 1.3. *«Адміністративна відповідальність нотаріусів як засіб протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні»* охарактеризовано місце і роль інституту адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією, в превентивному антикорупційному механізмі. Доведено, що інститут юридичної відповідальності нотаріусів слід розглядати як один із найбільш ефективних гарантій захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб, які беруть участь у нотаріальному процесі, а також як гарантію забезпечення належної реалізації нотаріальної функції в цілому. Виходячи з такого розуміння юридичної відповідальності, з'ясовано її місце і роль в механізмі протидії корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності. Доведено, що закріплений в законодавстві підхід до визначення меж відповідальності нотаріусів є не виправдано усіченим, створює ілюзію безкарності нотаріального корпусу, породжує безпідставні та необґрунтовані дискусії з приводу доцільності віднесення нотаріусів до спеціальних суб'єктів відповідальності за певні злочини та адміністративні проступки, в тому числі й корупційні. З метою усунення даного недоліку обґрунтовано необхідність внесення низки змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат».

Досліджено особливості адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією. З цією метою аналізуються обґрунтовані в літературі наукові підходи до визначення «адміністративної відповідальності» та її ознак. Сформульовано авторський погляд на систему загальних та спеціальних ознак адміністративної відповідальності нотаріуса за правопорушення, пов'язані з корупцією, а також обґрунтовано дефініцію аналізованого поняття. Аналізуються обґрунтовані в літературі та чинному законодавстві дефініції поняття «корупція», а

також критерії, за якими необхідно проводити відмежування між корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією, як підставою притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності.

Розділ 2 «Юридичний склад адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією: теоретичні та практичні аспекти» складається з двох підрозділів, у яких проаналізовано основні елементи юридичного складу адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, які вчинені нотаріусами.

Підрозділ 2.1. «Загальна характеристика та особливості притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією» присвячено дослідженню такої базової категорії інституту адміністративної відповідальності нотаріусів, як «адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією». Проаналізовано законодавчу дефініцію та наукові підходи до визначення такого поняття, як «адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією» і, з урахуванням специфіки предмета дослідження, сформульовано авторське трактування поняття «адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, вчиненого нотаріусом». Висвітлено теоретичні аспекти та практичні виміри процесу кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які вчинені нотаріусами. Проаналізовано межі та особливості кваліфікації таких порушень на кожній стадії адміністративно-деліктного провадження.

Доведено, що загальний об'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинених нотаріусами, тотожний загальному об'єкту всіх інших адміністративних проступків, оскільки в результаті порушення нотаріусом антикорупційного законодавства, відбувається дестабілізація всіх охоронюваних нормами адміністративного права суспільних відносин. Родовим об'єктом таких порушень є суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання корупції і охороняються адміністративними санкціями. Видовим об'єктом адміністративних правопорушень, передбачених ст. 172⁵ КупАП, є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю дотримання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством обмежень і заборон; а правопорушень, передбачених ст. 172⁷ КУпАП – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю виконання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством вимог. Безпосереднім об'єктом таких правопорушень є, відповідно, суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю дотримання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством обмежень щодо одержання подарунків; суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю дотримання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством вимог щодо недопущення конфлікту інтересів.

У підрозділі 2.2. «Нотаріус як особливий суб'єкт адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією» проаналізовано різноманітні наукові погляди на розуміння сутності і змісту такого поняття, як «суб'єкт вчинення адміністративного правопорушення». На їх основі, а також з урахування специфіки предмета дослідження, визначено загальні та спеціальні ознаки, що характеризують адміністративно-правовий статус нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

На основі порівняльного аналізу змісту глави 13-А КУпАП, загальних положень антикорупційного законодавства, а також Закону України «Про нотаріат» обґрунтовано наступні висновки: по-перше, суб'єктами усіх без винятку адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, є виключно спеціальні суб'єкти; по-друге, перелік спеціальних суб'єктів для даної категорії адміністративних правопорушень не є сталим і залежить від характеру та специфіки конкретного проступку; по-третє, нотаріуси, у зв'язку зі своїм особливим адміністративно-правовим статусом, належать до спеціальних суб'єктів адміністративної відповідальності; по-четверте, у зв'язку з особливим характером виконуваних нотаріусами функцій, вони несуть «обмежену» адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, тобто можуть бути суб'єктами не всіх, а лише деяких адміністративних проступків, які передбачені главою 13-А КУпАП; по-п'яте, відмінності в адміністративно-правовому статусі державних, приватних нотаріусів, а також завідувачів державних нотаріальних контор обумовлюють різний обсяг їх адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Розділ 3 «Основні напрями реалізації превентивних антикорупційних механізмів у сфері здійснення нотаріальної діяльності» складається з трьох підрозділів, у яких проаналізовано практичні аспекти втілення превентивних антикорупційних механізмів у сферу надання нотаріальних послуг, а також обґрунтовуються пропозиції щодо підвищення їх ефективності.

Підрозділ 3.1. «Обмеження щодо одержання нотаріусами подарунків» присвячено загальній характеристиці предмета, об'єктивної та суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП, а також визначенню особливостей притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за його вчинення. У першу чергу, визначено критерії, які дозволяють відмежувати «неправомірну вигоду» від «подарунку». Проведено розмежування між «подарунком», як предметом адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, та «подарунком», як предметом цивільно-правового договору дарування. Визначено основні параметри «загальноновизнаних уявлень про гостинність» і з їх урахуванням пропонується авторська дефініція «подарунків, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність».

З метою розширення профілактичного потенціалу такого антикорупційного заходу, як обмеження щодо одержання подарунків, а також підвищення ефективності його застосування в сфері здійснення нотаріальної діяльності, обґрунтовано необхідність: 1) внесення змін та доповнень до статті 172⁵ КУпАП, які спрямовані на розширення об'єктивної сторони вказаного проступку; 2) внесення уточнюючих змін до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції», що спрямовані на удосконалення законодавчо встановленого порядку поводження з подарунками.

Підрозділ 3.2. «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в діяльності нотаріусів» присвячено загальній характеристиці предмета, об'єктивної та суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁷ КУпАП, а також визначенню особливостей притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за його вчинення. У першу чергу, визначено

співвідношення між такими поняттями, як «конфлікт інтересів», «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів».

Проаналізовано ключові сфери діяльності нотаріуса, у яких з високою ймовірністю можна очікувати виникнення конфлікту інтересів: 1) надання особистих переваг при вчиненні нотаріальних дій; 2) виконання деяких адміністративних функцій щодо осіб, з якими у нотаріуса є приватний інтерес; 3) володіння цінними паперами, корпоративними правами, часткою у спільній власності тощо; 4) виконання іншої незабороненої законом діяльності, у тому числі оплачуваної; 5) існування родинних чи дружніх стосунків із особами, які працюють в суміжних галузях чи сферах державного управління; 6) наявність майнових зобов'язань чи особистих конфліктів, невирішених судових спорів; 7) володіння значним обсягом інформації, яка може бути використана з протиправною метою або з метою особистого збагачення. Наголошено, що оціночний характер законодавчо закріплених дефініцій, а також відсутність нормативно закріпленого переліку всіх життєвих ситуацій, які можуть потенційно або реально вплинути на виконання нотаріусом своїх професійних обов'язків, обумовлює ускладнення під час кваліфікацій його дій за ст. 172⁷ КУпАП, призводить до різного тлумачення антикорупційного законодавства як самими порушниками, так і суб'єктами правозастосування. Обґрунтовано пропозиції, спрямовані на усунення зазначеного недоліку.

Проаналізовано такі форми об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172⁷ КУпАП, як: 1) неповідомлення нотаріусом у встановлених законом випадках та порядку про наявність у нього реального конфлікту інтересів; 2) вчинення нотаріусом дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів. Звертається увага на те, що ст. 172⁷ КУпАП не охоплює всі існуючі на сьогодні форми порушення нотаріусами такої антикорупційної заборони, як «недопущення конфлікту інтересів». З метою усунення цієї прогалини, обґрунтовано необхідність внесення відповідних змін до КУпАП.

У підрозділі 3.3. «Перспективні напрями підвищення ефективності превентивних антикорупційних механізмів у сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні» звертається увага на недотримання законодавцем принципу співрозмірності можливостей (повноважень) нотаріуса та його відповідальності під час побудови адміністративно-правового механізму протидії корупції в нотаріальній системі. З метою усунення зазначеного недоліку, обґрунтовано необхідність розширення меж адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією, зокрема: 1) встановлення адміністративної відповідальності за порушення нотаріусами обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; 2) встановлення адміністративної відповідальності за незаконне використання нотаріусом інформації, що стала йому відома у зв'язку з виконанням службових повноважень.

З метою офіційного закріплення антикорупційного характеру обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, які встановлені для нотаріусів в Законі України «Про нотаріат», обґрунтовано необхідність: 1) внесення змін і доповнень до ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» з метою розширення

кола суб'єктів, на які вона поширюється, в тому числі, включення до нього нотаріусів; 2) внесення змін і доповнень до ч. 4 ст. 3 Закону України «Про нотаріат», що спрямовані на уніфікацію встановлених для нотаріусів обмежень і заборон; 3) встановлення для нотаріусів адміністративної відповідальності за порушення вимог щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності шляхом внесення змін до ст. 172⁴ КУпАП.

З метою закріплення в антикорупційному законодавстві більш жорстких «інформаційних заборон», а також поширення сфери їх дії на максимально широке коло осіб, доведено необхідність: 1) внесення змін до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про нотаріат», що спрямовані на розширення переліку обов'язків, що покладаються на нотаріусів; 2) внесення змін і доповнень до Закону України «Про запобігання корупції», спрямовані на удосконалення правового регулювання такого антикорупційного елемента, як «обмеження, пов'язані із нерозголошенням інформації»; 3) внесення змін і доповнень до ст. 172⁸ КУпАП, що спрямовані на поширення сфери її дії на нотаріусів.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у розробці проблеми адміністративно-правового регулювання протидії корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні, обґрунтування теоретичних узагальнень, а також пропозицій з удосконалення чинного законодавства.

1. Досліджено поняття ознаки та основні причини поширення корупції у сфері надання нотаріальних послуг.

Існування корупції у сфері надання нотаріальних послуг обумовлена такими причинами: 1) сприйняття громадянами і представниками нотаріального корпусу корупції в нотаріальній системі як невід'ємної складової процесу отримання нотаріальних послуг; 2) формальний характер та низька ефективність більшості антикорупційних заходів, які передбачені чинним законодавством; 3) сприяння поширенню корупції в нотаріальній системі шляхом надання (пропозиції) неправомірної вигоди чи використання особистих зв'язків під час отримання нотаріальних послуг; 4) недоліки діяльності органів, на які, згідно чинного законодавства, покладаються повноваження з протидії корупції; 5) низький рівень професійної етики нотаріусів та їх прагнення до незаконного особистого збагачення; 6) незнання громадянами та представниками нотаріального корпусу вимог антикорупційного законодавства; 7) переконаність у неможливості притягнення нотаріусів до відповідальності за порушення антикорупційного законодавства; 8) високий рівень бюрократії та тяганини під час отримання нотаріальних послуг; 9) низький рівень заробітної плати та матеріально-технічного забезпечення нотаріусів; 10) наділення суб'єктів, які надають нотаріальні послуги, різним обсягом повноважень.

2. Проаналізовано основні форми корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності та визначено її вплив на розвиток нотаріальної системи.

Корупція у сфері надання нотаріальних послуг може мати такі форми вираження: 1) корупція як засіб скорочення витрат часу; 2) корупція як засіб підвищення якості надання нотаріальних послуг; 3) корупція як спосіб отримання дефіцитної послуги; 4) корупція як засіб подолання законодавчо встановлених обмежень і заборон; 5) корупція як засіб виживання; 6) корупція як спосіб незаконного особистого збагачення.

3. Розкрито особливості адміністративної відповідальності нотаріусів як засобу протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні.

Адміністративна відповідальність нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією, характеризується такими особливостями: 1) адміністративна відповідальність у даному випадку спрямована не лише на захист певного кола суспільних відносин, але також на підтримання високого рівня довіри до нотаріату як основного інституту позасудового захисту прав і законних інтересів громадян в цивільно-правових відносинах; 2) нотаріус може бути притягнутий до адміністративної відповідальності лише за правопорушення, пов'язані з корупцією, тобто за умови відсутності в його діях ознак корупції; 3) за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, окрім заходів адміністративної відповідальності до нотаріусів одночасно можуть бути застосовані також заходи дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності; 4) нотаріуси несуть обмежену адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, тобто можуть бути суб'єктами лише деяких із них; 5) в законодавстві передбачено цілу низку додаткових умов, які мають бути дотримані під час притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; б) нормативно-правове регулювання порядку притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, є результатом поєднання норм КУпАП, Законів України «Про нотаріат» та «Про запобігання корупції», а також ще цілої низки законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів.

4. Охарактеризовано особливості притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, вчинене нотаріусом – це вчинене нотаріусом (як державним, так і приватним) протиправне умисне діяння (дія чи бездіяльність), що не містить ознак корупції, але порушує встановлені в антикорупційному законодавстві вимоги, заборони та обмеження, за яке передбачено адміністративну відповідальність.

5. З'ясовано специфіку адміністративно-правового статусу нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Специфіка адміністративно-правового статусу нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, полягає в наступному: 1) суб'єктами усіх без винятку адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, є виключно спеціальні суб'єкти; 2) перелік спеціальних суб'єктів для даної категорії адміністративних правопорушень не є сталим і залежить від характеру та специфіки конкретного проступку; 3) нотаріуси, у

зв'язку зі своїм особливим адміністративно-правовим статусом, належать до спеціальних суб'єктів адміністративної відповідальності; 4) у зв'язку з особливим характером виконуваних нотаріусами функцій, вони несуть «обмежену» адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, тобто можуть бути суб'єктами не всіх, а лише деяких адміністративних проступків, які передбачені главою 13-А КУпАП; 5) відмінності в адміністративно-правовому статусі державних, приватних нотаріусів, а також завідувачів державних нотаріальних контор обумовлюють різний обсяг їх адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Специфіка адміністративно-правового статусу нотаріуса як суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, визначається такими ознаками: 1) нотаріус є «носієм» публічної влади, учасником публічних правовідносин; 2) нотаріус є представником держави і діє від її імені; 3) нотаріус є представником «вільної професії».

6. Визначено основні проблеми, які виникають під час притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків.

Подарунок і неправомірну вигоду не можна розглядати як ціле і частину. Це самостійні правові категорії, які відрізняються між собою як за змістом, так і за характером й способом учинення. Визначення «подарунку», яке закріплене в антикорупційному Законі 2014 р., і тлумачення подарунку як предмета договору дарування, теж не є тотожними і суттєво відрізняються між собою.

7. Проаналізовано особливості адміністративної відповідальності нотаріусів за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

З метою підвищення ефективності законодавчих норм, які регулюють порядок врегулювання конфлікту інтересів у сфері надання нотаріальних послуг, необхідно вжити наступних заходів: 1) деталізувати та конкретизувати рамкові положення нового антикорупційного Закону в підзаконних нормативно-правових актах: внести відповідні доповнення до Правил професійної етики нотаріусів; затвердити «Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів у сфері надання нотаріальних послуг»; 2) створити комісії з етики та врегулювання конфлікту інтересів; 3) розширити рамки об'єктивної сторони ч. 1 ст. 172⁷ КУпАП, зокрема, передбачити адміністративну відповідальність не лише за «неповідомлення» про конфлікт інтересів, але також і за «несвоєчасне» повідомлення про нього; 4) доповнити антикорупційне законодавство вказівкою на необхідність обов'язкового дотримання саме письмової форми повідомлення про конфлікт інтересів; 5) розширити об'єктивну сторону правопорушення, передбаченого ст. 172⁷ КУпАП, за рахунок включення до неї випадків неповідомлення нотаріусом про наявність у нього потенційного конфлікту інтересів; 6) внести зміни до чинного законодавства, які передбачають звільнення особи від відповідальності за ч. 1 ст. 172⁷ КУпАП за умови наявності у неї поважних причин»; 7) деталізувати законодавчі положення в частині визнання у судовому порядку незаконними актів і рішень, які були прийняті нотаріусом в умовах реального конфлікту інтересів; 8) розширити об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁷ КУпАП, за

рахунок включення до неї такої форми, як «порушення встановленого законом порядку самостійного чи зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів».

8. Визначено перспективні напрями підвищення ефективності превентивних антикорупційних механізмів у сфері здійснення нотаріальної діяльності.

З метою забезпечення принципу співрозмірності можливостей (повноважень) нотаріуса та його відповідальності під час побудови адміністративно-правового механізму протидії корупції в нотаріальній системі необхідно: 1) передбачити адміністративну відповідальність за порушення нотаріусами обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; 2) передбачити адміністративну відповідальність за незаконне використання нотаріусом інформації, що стала йому відома у зв'язку з виконанням службових повноважень.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Курило Т. С. Корупція в органах нотаріату: стан, тенденції та причини поширення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). Т. 3. С. 83-87.

2. Курило Т. С. Адміністративно-правовий статус нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією (частина перша). *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 2. Частина 2. С. 123-128.

3. Курило Т. С. Адміністративно-правовий статус нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією (частина друга). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Випуск 6-2. Т. 1. С. 88-92.

4. Курило Т. С. Особливості адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 41. Т. 3. С. 84-89.

5. Курило Т. С. Особенности объективной стороны административного правонарушения, предусмотренного ст. 172-5 КУоАП, совершаемые нотариусами в Украине. *Право и Закон*. 2017. № 2. С. 107-112. (Киргизька Республіка).

6. Kurilo T. S. Location and the role of legal responsibility of notaries in the mechanism of anti-corruption in the sphere of activity of non-commercial activity in Ukraine. *Visegrad journal on human rights*. 2015. № 6/2. P. 62-66. (Словацька Республіка).

7. Курило Т. С. «Подарунок» як предмет адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, вчиненого нотаріусом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Випуск 2. Т. 3. С. 88-92.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Курило Т. С. Форми корупції в нотаріальній системі. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 12-13 серп. 2016 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 90-92.

9. Курило Т. С. Специфічні риси корупції в нотаріальній системі. *Актуальні*

проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 28-29 жовт. 2016 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 65-67.

10. Курило Т. С. Наслідки поширення корупції в нотаріальній системі. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 10-11 берез. 2017 р.).* К.: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 65- 68.

11. Курило Т. С. Передумови поширення антикорупційних обмежень і заборон на сферу надання нотаріальних послуг. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 24-25 лют. 2017 р.).* Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 58-63.

АНОТАЦІЯ

Курило Т.С. Адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2017.

В роботі досліджується поняття ознаки та основні причини поширення корупції у сфері надання нотаріальних послуг. Аналізуються основні форми корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності та визначається її вплив на розвиток нотаріальної системи. Розкриваються особливості адміністративної відповідальності нотаріусів як засобу протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні. Детально характеризуються особливості притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. З'ясовується специфіка адміністративно-правового статусу нотаріуса як особливого суб'єкта адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. Визначаються основні проблеми, які виникають під час притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків, а також обґрунтовуються найбільш перспективні шляхи їх подолання. Аналізуються особливості адміністративної відповідальності нотаріусів за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, виявляються недоліки законодавчого регулювання та обґрунтовуються основні напрями їх усунення. Визначаються перспективні напрями підвищення ефективності превентивних антикорупційних механізмів у сфері здійснення нотаріальної діяльності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність нотаріуса за правопорушення, пов'язане з корупцією, адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, вчинене нотаріусом, адміністративно-правовий статус нотаріуса, конфлікт інтересів, корупція, неправомірна вигода, обмеження щодо одержання подарунків, обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності,

подарунки, що відповідають загально визнаним уявленням про гостинність.

АННОТАЦІЯ

Курило Т.С. Административно-правовые основы противодействия коррупции в сфере осуществления нотариальной деятельности в Украине. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 « административное право и процесс; финансовое право; информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2017.

В работе исследуется понятие признаки и основные причины распространения коррупции в сфере предоставления нотариальных услуг. Анализируются основные формы коррупции в сфере осуществления нотариальной деятельности и раскрывается ее влияние на развитие нотариальной системы. Определяются негативные последствия коррумпированности нотариата, которые в зависимости от их правовой природы классифицируются на шесть групп. Исследуются основные формы выражения коррупции в сфере предоставления нотариальных услуг раскрывается их содержание. Выясняется специфика административно-правового статуса нотариуса как особого субъекта административной ответственности за правонарушения, связанные с коррупцией. Доказывается, что нотариусы несут «ограниченную» административную ответственность за нарушение антикоррупционного законодательства, то есть могут быть субъектами не всех, а лишь некоторых правонарушений этой категории.

Определяются основные проблемы, возникающие при привлечении нотариусов к административной ответственности за нарушение установленных ограничений относительно получения подарков, а также обосновываются наиболее перспективные пути их преодоления. Определяются перспективные направления повышения эффективности превентивных антикоррупционных механизмов в сфере осуществления нотариальной деятельности, направленных на обеспечение принципа соразмерности возможностей (полномочий) нотариуса и его ответственности при построении административно-правового механизма противодействия коррупции в нотариальной системе. Доказывается необходимость установления административной ответственности за нарушение нотариусами ограничений относительно совместительства и совмещения с другими видами деятельности, а также за незаконное использование нотариусом информации, ставшей ему известной в связи с исполнением служебных полномочий.

Ключевые слова: административная ответственность нотариуса за правонарушение, связанное с коррупцией, административное правонарушение, связанное с коррупцией, совершенное нотариусом, административно-правовой статус нотариуса, конфликт интересов, коррупция, неправомерная выгода, ограничения относительно получения подарков, ограничений относительно совместительства и совмещения с другими видами деятельности, подарки, соответствующие общепризнанным представлениям о гостеприимстве.

SUMMARY

T. Kurylo. Administrative and Legal Background for Corruption Prevention in Notarial Service in Ukraine. – *Qualifying scientific work (manuscript).*

Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2017.

Thesis presents general and methodological approaches to understanding of corruption phenomenon in the notarial service area along with the characteristics of administrative liability concept as one of the key counteracting mechanisms. Author has studied the preconditions for anti-corruption restrictions and sanctions imposition within the notarial service area and analyzed the genesis of scientific interpretations regarding administrative and legal regulation of corruption counteracting in the abovementioned sector. Author has defined the determinants which indicate the level of corruption in notarial service area.

Character and specificities of corruption in notarial service area has been outlined and presented as basis for administrative and legal counteracting measures formulation. Features shaping the understanding of level, scope and specificity of corruption in notarial service area have been analyzed. List of corruptibility negative consequences is specified along with key types of corrupt practices in notarial service area and efficient counteracting tools.

Author has characterized the role of administrative liability of public notaries for corrupt practices in preventive anti-corruption mechanism. It is proved that administrative liability of public notaries should be considered as one of the most efficient guarantees for protection of citizens' rights and legal interests and guarantee of full and proper notarial services provision. The role of administrative liability for notarial service corruptness in preventive anti-corruption mechanism is identified.

Specificities of public notaries' administrative liability for corruption-related offences are studied. Author has analyzed the theoretical background for definition of «administrative liability» and its features and formulated individual interpretation of general and special features of public notaries' administrative liability for corruption-related offences with relevant justifications. Available definitions of «corruption» are presented along with criteria used for separation between the corruption-related offence and corrupt practice as foundation to bring the public official to administrative liability.

Key elements of legal content of administrative offences defined as corrupt practices are analyzed along with definitions of «corruption-related administrative offence» with formulation of individual interpretation of «corruption-related administrative offence committed by public notary».

Author presents theoretical and practical aspects of classifying the corruption-related administrative offence committed by public notary. Comprehensive analysis of the abovementioned classification – scope, peculiarities and object – has been carried out.

Different scientific interpretations of «administrative offence subject» are provided and used as a basis for general and special features formulation characterizing the public notary administrative and legal status as special subject of administrative liability for

corruption-related administrative offence.

Practical aspects of preventive anti-corruption mechanisms implementation in notarial service area are revealed with recommendations for its improvement. Author outlines the criteria which allow to separate «improper advantage» from «gift» along with analysis of two different legal interpretations of the latter – object of corruption-related administrative offence and subject of gift agreement. Key parameters of «established hospitality principles» are studied and individual classification of gifts complying with its criteria is presented.

In order to expand the preventive potential of gift receipt restrictions as an anti-corruption measure and improve its efficiency author provides justification for amendments to Article of CoAOU and Article 24 of the Law of Ukraine «On Corruption Prevention».

Correlation between such definitions as «conflict of interests», «actual conflict of interests», «potential conflict of interests» is analyzed along with assessment of relevant risk areas for public notaries.

Objective aspects of administrative offences under Article 172⁷ of CoAOU (non-notification of the actual conflict of interests by the public notary) are outlined and justification for amending the relevant provisions is provided (prevention of conflict of interests by public notaries).

Attention is paid to legislator's incompliance with principle of proportionality (notary's authorities and liability) during the process of anti-corruption mechanism establishment. In order to eliminate the abovementioned flaw we have justified the necessity to expand the limits of public notaries' administrative liability for corrupt practices: 1) establish administrative liability for any violations regarding dual jobholding; 2) establish administrative liability for illegal use of confidential information by the public notaries.

Key words: public notary's administrative liability for corruption-related crimes, administrative liability for corruption-related crimes, notary's administrative and legal status, conflict of interests, corruption, improper advantage, notarial service, public notary, restriction on gifts receipt, restrictions on dual jobholding, acceptable gifts.